

UOT 81

X.B.Məmmədov

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
kankishimamedov_53@mail.ru

HİDRONİMLƏRLƏ BAĞLI PAREMIOLOJİ VAHİDLƏRİN AZƏRBAYCAN VƏ RUS DİLLƏRİNDƏ MÜQAYİSƏLİ TİPOLOGİYASI

Açar sözlər: folklor, hidronim, paremioloji vahidlər, Kür, Araz, Volqa, Don

Məqalədə hidronimlərlə bağlı paremioloji vahidlərin müqayisəlilik fonunda tədqiqindən söhbət açılır. Qeyd edilir ki, Azərbaycan dilində hidronimlərlə bağlı paremioloji vahidlərə aid nümunələr o qədər də çox deyil. Belə ki, respublikada çayların irili-xırdalı sayı on minə qədər olsa da, ən çox Kür və Araz çayının adı ilə bağlı atalar sözlərinə rast gəlinir. Böyüklüyünə görə Kür və Araz çaylarından sonra qararlaşan doqquz çayın adı ilə bağlı nümunələrdə yox dərəcəsidir. Göllər haqqında da eyni mənzərənin şahidi oluruq. O da qeyd olunur ki, Azərbaycan adlı bir məmləkətdə hidronimlərlə bağlı paremioloji vahidlərin belə az sayda olması onunla bağlıdır ki, görünür, bu vahidlər sadəcə olaraq toplanıb sistemləşdirilməmiş və təbii ki, öz tədqiqatçısını gözləyir. Yeri gəlmişkən, Şumer atalar sözlərində də hidronimlərlə bağlı nümunələrə rast gəlinmir. Bu da sözsüz ki, müasir zamanda elmi, nəzəri, təcrübi, həm də pedaqoji cəhətdən hər iki dilin daşıyıcısı olan xalqların dilini, həm də tarixi mədəniyyətini dərinlən öyrənmək baxımından problemin aktuallığından xəbər verir. Məqalədə hidronimlərlə bağlı bəzi paremioloji vahidlərin Azərbaycan və rus dillərində müqayisəsi verilmişdir. Beləliklə, hidronimlərlə bağlı folklorumuzda rast gəldiyimiz paremioloji vahidlərin cəmiyyətimizin coğrafi koordinatlarının müəyyənləşdirilməsində nə qədər böyük əhəmiyyətə malik olduğunun şahidi oluruq.

X.Б.Мамедов

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ТИПОЛОГИЯ ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ, СВЯЗАННЫХ С ГИДРОНИМАМИ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Ключевые слова: фольклор, гидроним, паремнологические единицы, Кура, Араз, Волга, Дон

В статье рассматривается сравнительное исследование паремнологических единиц, относящихся к гидронимам. Отмечается, что примеров паремнологических единиц, связанных с гидронимами, в Азербайджанском языке немного. Хотя количество больших и малых рек в стране составляет около десяти тысяч, наиболее распространенные пословицы связаны с названием рек Кура и Араз. Примеров по девяти рекам, следующих по своей величине после Куры и Араза, почти что нет. Наблюдаем ту же картину и с озерами. Также отмечается, что небольшое количество паремнологических

единиц, относящихся к гидронимам страны под названием Азербайджан, связано с тем, что эти единицы видимо просто не систематизированы и, конечно же, ждут своего исследователя. Кстати, и в шумерских пословицах нет примеров гидронимов. Безусловно, в современное время все это указывает на актуальность проблемы с точки зрения углубленного изучения языка и исторической культуры народов, говорящих на обоих языках, как с научной, теоретической, практической и педагогической точек зрения. В статье сравниваются отдельные единицы двух языков, относящиеся к рекам, в частности Кура и ее правый приток Араз, а также гидронимы в русском фольклоре. Таким образом, мы становимся свидетелями того, насколько важны паремиологические единицы, с которыми мы сталкиваемся в нашем фольклоре по отношению к гидронимам, в определении географических координат нашего общества.

Kh.B.Mammadov

COMPARATIVE TYPOLOGY OF PAREMIOLOGICAL UNITS RELATED TO HYDRONYMS IN AZERBAIJANI AND RUSSIAN LANGUAGES

Keywords: folklore, hydronyms, paroemiologic units, Kur, Araz, Volga, Don

Information about research of paroemiologic units regarding hydronyms in the background of comparison is stated in the article. It is stated that the examples of paroemiologic units regarding hydronyms are not so vast in Azerbaijani. Although there are up to ten thousand little and big scale rivers in the republic, frequently, we found proverbs referring to Kur and Araz rivers. The examples of the names of nine rivers after Kur and Araz rivers according to the scale, are in the level of zero. We are witnessed the same scene about lakes too. It is also stated that the quantity of paroemiologic units regarding with hydronyms in Azerbaijan is scanty and it regards that these units are merely not systemized and naturally, they wait for their researcher. Besides, there are examples regarding hydronyms in Sumerian proverbs. Undoubtedly, this regards with the actuality of problem in view of deep study of the historical culture, language of the nations, bearing both languages from scientific, theoretic, practical and pedagogic point of view in modern time. Bilingual comparison of some units of the hydronyms in rivers, especially, Kur and Araz, which is the right branch, as well as, Russian folklore are presented in the article. Thus, we are witness about big significance of paroemiologic units, found in folklore regarding hydronyms, in the determination of geographic coordinates of our society.

Məlum olduğu kimi, hidronimlər su obyektlərinin müxtəlifliyinə görə aşağıdakı növlərə ayrılır: 1) Okeanonim – okean, körfəz, şəlalə və s.; 2) Pələqonim – dəniz adları; 3) Limonim – göl, axmaz sular; 4) Potamonim – çay adları və 5) Helonim – bataqlıq adları. Azərbaycan dilində hidronimlər əksini tapmış toponimlərlə bağlı paremioloji vahidlər o qədər də çox deyil. Belə ki, respublikada çayların sayı irili-xırdalı on minə qədər olsa da, atalar sözləri

və məsələlərə ən çox adları çox zaman qoşa çəkilən Kür və Araz çayının adı ilə bağlı nümunələrdə rast gəlinir. Böyüklüyünə görə Kür və Araz çaylarından sonra qərarlaşan digər doqquz çay – Qanıx (Alazan), Qabırçı, Xram, Ağstafa, Kürək, Həkəri, Samur, Pirsaat, Bolqarçay, Bazarçay, Oxçu və digər çayların adı ilə bağlı tək-tək nümunələrə rast gəlinir. Bərgüşad adı ilə bağlı bir nümunəyə rast gəldik: Dəvəni toya çağırıldı. O da ağıladı ki, məni ya Naxçıvana duza göndərirlər, ya da Gilana/Bərgüşada düyü/suya. Əslində burada Bərgüşad oykonim kimi işlənmişdir. Yeri gəlmişkən, Şərur, Dərələyəz, Zəngəzur dağ silsiləsindən başlanğıcını götürən Bərgüşad çayının adı çayın boyu istiqamətində bir neçə dəfə dəyişir: Əyri çay, Ulu çay, Üç çay, İlizim çay, Gorus çay, Bazar çay. Bərgüşad çay Həkəri çayı ilə Qaralar kəndi yaxınlığındakı "Hindiverd" burnunda birləşir və Həkəri adı ilə Araz çayına tökülür.

Göllərin sayı təxminən dörd yüz əllidən çox olsa da, hətta respublikanın ən böyük gölü hesab edilən Sarısu gölü haqqında da atalar sözü və məsələlərə rast gəlmirik. Azərbaycanda yeganə dəniz olan və yüzə qədər adı məlum olan Xəzər dənizi də əslində göldür, sadəcə olaraq dibində okean tipli yer qatı yerləşdiyinə və dəniz ölçülərinə malik olduğuna görə dəniz adlanır. Bəzi qədim mənbələrdə Xəzər dənizinin qeyd etdiyimiz yüzə qədər adından (1) Kaspi, Vorukşa – geniş hövzə (Avestada), Prud solnse (Homerin əsərlərində), İrkaniya dənizi (Ptolomey), Qərb dənizi (çinlilər belə adlandırmışlar), Şərq dənizi (assurilər belə adlandırmışlar), Qleveşelan dənizi (Marko-Polonun əsərlərində), eləcə də yaxın keçmişə aid olan Bakı dənizi, Abşeron dənizi, Muğan dənizi, Şirvan dənizi, Salyan dənizi, Gilan dənizi, Avar dənizi, İran dənizi, Türkmən dənizi, Qəzvin dənizi, Xarəzm dənizi, Pəhləvi dənizi, Dərbənd dənizi və s. adlarını nümunə göstərmək olar. Təbii ki, Xəzər dənizinə verilmiş bu çoxdillil adlar silsiləsi tarixən bu ərazidə yaşamış türkdillil tayfa və qəbilə adları ilə əlaqədardır. Dəniz haqqında da atalar sözü və məsələlərə rast gəlinmir. Yeri gəlmişkən, Şumer atalar sözlərində də hidronimlərlə bağlı nümunələrə rast gəlinmir.

Məqalədə hidronimlərlə bağlı paremioloji vahidlərin müqayisəlilik fonunda tədqiqindən söhbət açılır ki, bu da müasir zamanda elmi, nəzəri, təcrübi, həm də pedaqoji cəhətdən Azərbaycan və rus dillərinin daşıyıcısı olan xalqların dilini və tarixi mədəniyyətini daha dərinədən öyrənmək baxımından aktualdır. Bundan başqa paremilərin müqayisəli öyrənilməsinin bir əhəmiyyəti də bu sahədə biliklərin toplanması, sistemləşdirilməsi və deməli, milli elmin və mədəniyyətin öyrənilməsi və inkişafı üçün vacib olmağındadır (4).

Azərbaycan çaylarından ən böyüyü hesab edilən Kür və Araz çayının hər birinin bu ölkənin mədəniyyətində və iqtisadiyyatında xüsusi yeri vardır. Məsələn, əsrlər boyu Kür çayı bu ərazilərdə yaşayan insanların həm əkin sahələrinin suvarılması, həm su yolu, həm də çətin zamanlarda onların

yaşamasına kömək edən qida mənbəyi kimi əvəzsiz rol oynamışdır. Volqa çayı rusların, Xuanxe çayı isə çinlilərin qəlbində necə yer alıbsa, Kür çayı da Azərbaycanlıların ürəyində o cür məskən salıb. Elə bu səbəbdən də Kür çayına "Ana Kür" deyirlər. Bu çayın bir adı da var: "Dəli Kür". Bu ad çayın çox da sakit olmamağına, "ərköyün" və "aşıb daşan" olmasına işarədir. Bəzən analarımız "Uşaq yaman kürdür" deyirlər. Əhəmənilər İmperiyasının imperatoru olmuş II Kirin adı ilə bağlı olan Kür hidroniminin tarixi XVIII əsrə təsadüf etsə də, bu adın tarixi kökləri XIII əsrə gedib çıxır. Türk əsilli "kür" sözünün mənası "bol sulu", "qüvvətli", "sürətli", "sarsılmaz", "məğrur", "dağları yarıb keçən çay" mənasını verir. Mahmud Kaşğarının "Divanü-lügat-it-türk" əsərində "kür" ləksemi belə izah edilir: igid, sarsılmaz, cəsur, qoçu. Bu atalar sözündə də işlənmişdir: "Kim kür bolsa, kövəz bolur, yəni kim kür olsa, məğrur olar" (1, s.339). 906 km-i Azərbaycan Respublikası ərazisindən keçən Kür çayının hövzəsinə bir çox kiçik çaylar tökülür. Bunlar Qanıx, Qabırçı, Türyan, Ağstafa, Şəmkir, Tərtər, Xaçın və digər çaylardır. Türk mənşəli Kür çayının bu qolları haqqında da atalar sözləri və məsəllərə nədənsə rast gəlinmir. Əslində Kür çayının özü haqqında da nümunələr çox az saydadır:

- Ağillı fikir edincə, dəli Kürdən keçər;
- Araz duru, Kür sarı;
- Kür aşağı axıt, Kür yuxarı axtar (bu məsəli Araz çayı haqqında da deyirlər). Bu atalar sözünün belə forması da var: Çay aşağı axıt, çay yuxarı axtar;
- Kəsən Kür aşağı getsin;
- Məni aparən suya Kür də deyərəm, Araz da;
- Milçək mindim, Kür keçdim, yaba ilə dovğa içdim, heç belə yalan görməmişdim;
- Nə olsa olsun, Kür keçmək içində olsun;
- Araz aşığınandı, Kür topuğundan//Araz aşığımndan, Kür topuğumndan (3, s.43) – heç bir dərdi, fikri, qayğısı olmayan, heç nəyi vecinə almayan adam haqqında deyilir. Sonuncu atalar sözünün rus dilində ekvivalenti belədir: Араз по щиколотку, Кура по лодыжку//Море по колено//Всё до лампочки//До глубокой фени//Всё равно//Всё нипочём//Пьяному море по колено, а лужа – по уши (5, s.48)//Пьяному и море по колено (5, s.48)// Лишь бы пилось да елось, а дело на ум не шло (6, с.799)//Чуть за ухо попало, так и черт ему не брать (6, с.800).

Kürün sağ qolu olub, suyu şirin, ləzzətli və çox yüngül olan Araz çayı da öz mənbəyini Türkiyənin Ərzurum dağlarından götürür. Araz çayının tarixi çox qədim olsa da, adı ilk dəfə "tarixi nəzmlə yazan" qədim yunan tarixçisi və coğrafiyaşünası Miletli Hekatey tərəfindən və "Tarixin atası" adlandırılan Herodot tərəfindən işlənmişdir. Araz adının ilkin adları müxtəlif mənbələrdə

Araksos, Araks, Arras, Eraxs olduğu göstərilə də, zənnimizcə, Aras adı daha doğrudur. Mənbələrdə bu adın ilkin formasının "aras" şəklində olması, sonralar isə "araz" kimi işlənməyə başladığı göstərilir. Eramızdan əvvəl VIII əsrə aid Urartu dilinə aid mənbələrdə Araz çayı "Muna" kimi göstərilir. Qeyd edək ki, Muna adının mənası hələ tam açılmasa da, tədqiqatçılar "Muna" deyəndə, indiki "Araz" çayını nəzərdə tuturlar. Mənbələrdə sadəcə olaraq bu leksemin Altay dil ailəsinə mənsub tunqus-mancur dillərində mənası su olan "mu" sözündən götürüldüyü qeyd edilir. Rus və sovet şərqşünası, qafqazşünası Nikolay Yalovleviç Marr isə qeyd edirdi ki, Araz hidronimi fars dilində "ariləri qoruyan" deməkdir. Bir çox tədqiqatçılar da Araz adının Hind-Avropa, eləcə də türk dillərində mənalarnı verməyə çalışıblar. Məsələn, bu sözün türk dillərində ərəz, uras/uraz, oraz sözlərindən götürüldüyü qeyd olunur ki, bunun da mənası "sakit", "dinc", "xeyirxah", "xeyirli" deməkdir. Sonuncu ən doğru variant hesab edilə bilər. Doğrudan da, Kür çayı ilə müqayisədə Araz çayı çox sakit, mülayim, sanballı və özünü şah kimi, xan kimi ağır aparən çayların sırasındadır. Bu səbəbdən də bu çaya bəzən **Xan Araz** deyirlər. Qeyd edək ki, Herodotun yazdığına görə, vaxtı ilə Orta Asiyada yerləşən Sır dərəyə çayı da Araz adı ilə adlanırdı. Əlbəttə, iki müxtəlif məkanda iki çayın adının eyni adla Araz adlandırılması, fikrimizcə, bu adların türk əsilli olmasından irəli gəlir. Yeri gəlmişkən, məşhur Azərbaycan ritmik muğamı "Arazbarı"nın adı da "Araz" hidroniminin adı ilə bağlıdır. "Araz" hidroniminin etimologiyası ilə tədqiqatlardan belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, Şumerlərin tikinti tanrısının adı Araz olub və "Araz" hidroniminin adı da buradan götürülüb. Hidronimlərin mənşəyinə dair müəyyən araşdırmalar aparılmışdır. Xüsusən professor Ə.M.Dəmirçizadənin "Kaspi", "Xəzər", Q.İbrahimovun "Samur", S.Vəliyevin "Araz", Q.Qeybullayevin bir sıra Azərbaycan hidronimlərinin mənşəyinə dair müxtəlif fikirləri maraqlıdır. Kür çayı ilə müqayisədə Araz çayı ilə bağlı paremioloji vahidlər bir qədər çoxdur:

- Araz axır, gözün baxır, mən aldadıram, sən aldanma (3, s.43);
- Araz aşağı axıt, Araz yuxarı axtar;
- Araz aşığınandı, Kür topuğunnan (3, s.43);
- Araz duru, Kür sarı;
- Araz! Altını da bilirəm, üstünü də (3, s.43) – hər şeydən məlumatlı adam haqqında deyilir;
- Arazla Arazbar arası qonağı gəlmək;
- Bir su ki, səni aparır, deynən Arazdı;
- Dəvəyə dedilər səni çağırırlar, dedi ki, məni ya Araza/Həkəriyə su gətirməyə, ya da Naxçıvana/Bərgüşada duz/düyü daşımağa çağırırlar.
- Əssin Arazbarı, artsin xırmanın varı;
- Filankəsin Arazla Arazbari Arazbarı arası qonağı gəldi;

- Hər axan suya Araz deməzlər;
- Xata olub, Araz çayı bir zaman bir salım duz aparıbdır;
- Keçib gəlib Arazı, bəyənməyir Gülnazı;
- Kül başına, ay Araz, üstündən təzək/tərək atdanır (3, s.264);
- Məni aparən suya Kür də deyərəm, Araz da.

"Arazbar" toponimi ilə əlaqədar qeyd edək ki, Arazbar Səfəvilər dövründə Araz çayının hər iki sahili boyunca yerləşən tarixi bölgə olub, Xudafərin bölgəsindən Beyləqan rayonuna qədər olan ərazini təşkil edib. "Arazbar" Arazkənarı yurd deməkdir. "Arazbar" komponentinin adı ilə əlaqədar bir çox kitablarda geniş məlumatlara rast gəlmək olur. Bu haqda Azərbaycan şairi Mirzə Ələkbər Dehxudanın fars dilində olan 16 cildlik lüğətində geniş məlumat vardır. "Arazbarı" "Şur" muğam ailəsinə daxil olan zərbi muğamdır. Böyük xanəndəimiz Seyid Şuşinski onun mahir ifaçılarındanır.

"Dəvəyə dedilər səni çağırırlar, dedi ki, məni ya Araza su gətirməyə, ya da Naxçıvana duz daşımağa çağırırlar" atalar sözünün belə bir variantı da var: "Dəvəyə dedilər səni çağırırlar, dedi ki, məni ya Həkəriyə su gətirməyə, ya da Bərgüşada düyü daşımağa çağırırlar". Bu məsələdəki Həkəri və Bərgüşad Azərbaycan ərazisində olan çaylardır. Arazın sol qolu olan Həkəri bəzən Əkərə, ərəb mənbələrinə istinadən isə IX-XII əsrlərdə Arrançay adlandırılan bu çayın adı Həkəri tayfasının adı ilə bağlıdır. Məşhur Sarı aşığın qəbri Həkəri çayının sağ sahilində, onun sevgilisi Yaxşının qəbri isə sol sahilindədir. Bərgüşad çayı isə Qubadlı rayonunun Qaralar kəndi yaxınlığında Həkəri çayı ilə birləşib Araza tökülür. Bərgüşad hidroniminin mənası "sinəsi geniş/açıqürəkli" deməkdir.

Sarı aşığın Həkəri adına yazdığı bir bayatı da maraqlıdır:

Mən aşıqəm ha Kərim,
Yetiş dada ha Kərim.
Gen dünya sənin olsun,
Mənə bəsdir Həkərim.

Müqayisə edəndə, rus folklorunda hidronimlər haqqında pəremilər daha çoxdur. "Çayların şahzadəsi/kraliçası" olan Avropanın ən uzun çayı və Rusiyanın ürək simvolu sayılan Volqa çayı haqqında bəzi nümunələrə diqqət edək (nümunələr müəllif tərəfindən tərcümə edilmişdir):

• На словах Волгу переплывёт, а на деле – ни через лужу – *Sözdə Volqanı üzüb keçir, həqiqətdə gölməçədən də keçə bilmir* (bu atalar sözü döşünə döyüb özünü tərif edən, əslində isə əlindən heç bir iş gəlməyən, iş bacarmayan adamlara aiddir);

• Много на Волге воды, много и беды – *Volqanın suyu da çoxdur, dərdi də*;

- Просит осетр дождя, в Волге лежа – *Volqada yatan Nərə balığı yağış istəyir*;

- Волга – кормилица не даст умереть с голоду – *Ana Volqa aclıqdan ölməyə imkan verməz*;

- Волга – добрая лошадка, все свезет – *Volqa mehriban atdır, hamını aparar* (bu atalar sözü fağır, aciz adamlara aid edilir. Bu mövzuya aid bir atalar sözü də var: *Aciz eşşəyi iki nəfər minər; Yavaş eşşəyi cüt-cüt minəllər*;

- Волга всем рекам мать – *Volqa bütün çayların anasıdır* (bu atalar sözünün bu variantı da var: *Всем рекам река Ерат* (Ефрат). *Всем горам гора Авор* (Фавор). *Всем древам древо кипарис*. *Лев всем зверям царь*. *Всем птицам птица орел*);

- Не проплывешь Волгу – Родину не увидишь - *Volqanı üzüb keçməsən, Vətəni görə bilməzsən*;

- Волгу переплывет тот, кто опирается на народ – *Xalqa güvənən adam Volqanı üzüb keçər*;

- Волга – плыть долго – *Volqanı üzmək çox vaxt aparar*;

- Матушка-Волга спину гнет, зато денежки дает – *Ana Volqa adamın belin əyər, amma əvəzində pul verər*;

- Волга-Матушка широка и долга – *Ana Volqa həm uzundu, həm enli*.

Rus folklorunda digər çaylar və göllər haqqında da atalar sözləri kifayət qədərdir:

- Волга – плыть долго, а Дунай – широко – *Volqanı üzmək çox vaxt tələb edir, Dunay isə enlidir*;

- Жил на дому, а очутился на Дону – *Evdə yatdı, Donda ayıldı*;

- Урал – золотое дно, серебряна покрывка – *Uralın dibi qızıl, suyu gümüşdür*.

- Кто Байкала не видал, тот в Сибири не бывал – *Kim Baykalı görməyibsə, deməli, Sibirdə olmayıb*;

- Байкал настолько чистое озеро, что даже рыбы бегают из него посрать на берег – *Baykal o qədər təmiz göldür ki, hətta balıqlar da bayıra çıxmaq üçün sahilə çıxırlar*.

Rus atalar sözlərində dəniz adları haqqında da nümunələr çox az saydadı. Bir nümunə göstərək: Белое/Черное море белоручек не терпит. Göründüyü kimi, hidronimlərlə bağlı Azərbaycan və rus folklorunda rast gəldiyimiz nümunələr demək olar ki, eynilik təşkil edir. Adına neçə-neçə bayatı və mahnılar qoşulmuş bir çayımız da var: başlanğıcını Basarkeçər dağ silsiləsindən götürən və Araz çayının sol qolu hesab edilən – Arpaçay. Əski çağlarda "Arpa göl"ümüz də olub. Adına atalar sözü də var: "Dərdi Arpa gölünə düşüb".

Gümrü yanı sərt qaya,
Boylandım Arpaçaya.
Ev tikdim, yuva qurdum,
Əməyim getdi zaya.

Beləliklə, hidronimlərlə bağlı folklorumuzda rast gəldiyimiz nümunələrin cəmiyyətimizin coğrafi koordinatlarının müəyyənləşdirilməsində nə qədər böyük əhəmiyyətə malik olduğunun şahidi oluruq. Bu vahidlərdə tariximizin bir çox qədim izləri qabarıq şəkildə özünü göstərir. O da məlum olur ki, Azərbaycan və rus dillərində məzmunca eyni olan nümunələr kifayət qədərdir. "Ana Kür" və "Волга-мать" ifadələrini deyilənlərə misal göstərmək olar.

ƏDƏBİYYAT

1. *Mahmud Kaşğari*. Divanü-lüğat-it-türk: 4 cildə, I c., Bakı: Ozan, 2006, 512 s.
2. *Qurbanov A.* Azərbaycan onomalogiyasının əsasları. Bakı, 2019, 280 s.
3. Atalar sözləri / Tərtib edəni və ön sözün müəllifi Mətanət Yaqubqızı. Bakı: Nurlan, 2013, 476 s.
4. *Məmmədov X.* Folklorun elmi rişələri. Bakı: Elm və təhsil, 2019, 368 s.
5. *Həmidov İ., Axundov B., L.Həmidova.* Azərbaycanca-rusca, rusca-azərbaycanca atalar sözləri və zərbi məsəllər lüğəti. B., 2009, 560 s.
6. *Даль В.* Пословицы русского народа. М.: Гос. Изд-во художественной литературы, 1957, 991 с.

Redaksiyaya daxil olub 20.10.2021